

MALTA – OSTANEK KOPENSKEGA MOSTU MED EVROPO IN AFRIKO

Ana Vovk Korže

UDK: 908(458.2)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Malta – ostanek kopenskega mostu med Evropo in Afriko

Malta je južni košček Evrope, ki močno diši po Afriki, in je zaradi pomembne lege sredi Sredozemskega morja že tisočletja izpostavljen različnim vplivom. V preteklosti so na otočju pustili sledove Feničani, Kartażani, Rimljani in Arabci, v 20. stoletju pa še Francozi in Britanci. Bogastvo Malte so slavna preteklost, vroče sonce in dokaj čisto morje, ki se dotika kopnega s strmimi in razgibanimi obalami. Te danosti privabljajo številne turiste.

KLJUČNE BESEDE

Malta, Sredozemlje, zgodovina, turizem

ABSTRACT

Malta – the remain of continental bridge between Europe and Africa

Malta, a southern part of Europe closely related to Africa, has been, due to its important position in the midst of the Mediterranean, exposed to most diverse influences for millennia. The traces of the past were left on these islands by Phoenicians, Carthaginians, Romans and Arabs, and in the 20th century, even by French and British people. The famous past, hot sun and rather clean sea touching the land on steep and agitated shores are the riches of Malta which attract numerous tourist.

KEY WORDS

Malta, Mediterranean, history, tourism

AVTORICA

Ana Vovk Korže

Naziv: doc. dr., prof. geografije in zgodovine

Naslov: Oddelek za geografijo, Pedagoška fakulteta, Koroška c. 160, 2000 Maribor

Telefon: +386 (0)2 22 93 647

Faks: +386 (0)2 218 180

E-pošta: ana.vovk@uni-mb.si

Osamljeni otoki sredi Sredozemskega morja.

Pogled na karto (8) razkrije osamljeno lego malteškega otočja med Afriko in Evropo. Malteško otočje leži 90 km južno od Sicilije, 290 km severno od afriškega kontinenta, 1830 km vzhodno od Gibraltarja in 1500 km zahodno od Aleksandrije. Lega sredi Sredozemskega morja je odločilna za vremensko stabilno in dolgo poletno sezono, kar je za turistične dejavnosti ob obalah otokov najpomembnejše. Geografska lega pa je odločilno vplivala na raznoliko zgodovino tega skromnega otoka.

Otoška skupina sestoji iz naseljenih otokov Malta, Gozo in Comino in iz majhnih, nenaseljenih otokov Cominotto, Fifla in St. Pauls. Površina vseh otokov meri 316 km². Največji je otok Malta z 246 km², sledi Gozo s 67 km² in na Comino odpade le 2,6 km². Najdaljša razdalja na otoku Malta od severozahoda do jugovzhoda je 27 km, na najširšem delu pa meri 14,5 km. Otoka Gozo in Comino sta precej manjša. Gozo ima premer po širini 7 km in dolžini 14 km (1). Kratke razdalje omogočajo, da lahko otoke prevozimo z avtom v dobri uri.

Nenaseljeni otočki so vrhovi potopljenega kopnega, ki je v času ledene dobe povezovalo Sicilijo z Afriko. Hrbiti otokov, zgrajeni pretežno iz apnencev, se dvigajo nad 250 m nadmorske višine (najvišji vrh Ta Dmejrek je visok 253 m), sicer pa so za otoke značilni nizki griči s terasami, na katerih so majhna polja. Na zahodu največjega otoka Malta je »visoka« planota, ki nudi lep razgled na vse strani. Obale otoka Malta so dolge 136 km, Goza pa 43 km. Zanje so značilni številni skalni zalivi, peščene plaže in delno naravna pristanišča.

Kraška pokrajina je skoraj brez stalno tekočih voda, tudi izvirov sladke vode je zelo malo, zato dobivajo pitno vodo z razsoljevanjem morske vode. Vodna oskrba velikih turističnih centrov je odšev vloženega truda in želje po razvoju turizma. Pomanjkanje vode pa odločilno vpliva tudi na razprostranjenost kmetijskih površin. Ravnice so le vzdolž občasno tekočih rek, na njih pa so intenzivno obdelane njive, ki jih umetno namakajo, glavna pridelka pa sta sadje in zelenjava. Toda zaradi pomanj-

Slika 1: Litosoli so zelo plitve prsti, ki jih občasno prekinja živa skala. Pedogeneza je počasna zaradi majhne količine padavin in skromne vegetacijske odeje (foto: Ana Vovk Korže).

kanja rodovitne zemlje domača kmetijska pridelava ne zadošča porabi.

Na pobočjih so skromne površnice za njih pridobili tako, da so pobirali »rastoče« kameenje in ga zlagali ob robovih, kar poznamo tudi na slovenskem Krasu. S tem so zmanjšali moč vetra in preprečili odnašanje prsti, kar je omogočilo razvoj debelejšega sloja prepereline. Zaradi prisotnosti železovih oksidov, ki se sproščajo pri topljenju apnenca, so prsti rdečkasto rjave barve. Prevladujejo litosoli, rendzine, jerovice in manj rjave pokarbonatne prsti.

Pokrajina je zelena le pozimi. Kamen je simbol Malte, kajti večina površja je skalnega. Apnenčaste planote so porasle z borno sušnojubno vegetacijo. Med najbolj pogostimi rastlinami so opuncije, agave, oleandri in brogovite. Malta ima mediteransko podnebje z vročimi in suhimi poletji in milimi ter deževnimi zimami, torej le z dvema letnima časoma, saj leži 35,5 stopinj severno od ekvatorja. Mal-

teško otočje ne pozna mrzlih in močnih vetrov, snega, mraza in megle. Dežuje od septembra do aprila, le redko tudi poleti, vendar pade izredno malo padavin. Letno dobi Malta le 570 mm padavin, sončno obsevanje pa znaša več kot 6 ur dnevno, poleti več kot 10 ur. Povprečna zimska temperatura (november–april) je okoli 14 °C, poletna (maj–oktober) pa nad 32 °C. Najbolj vroče je od junija do avgusta, ko se dnevne maksimalne temperature dvignejo do 40 °C, zato ob 14. uri večinoma zaprejo trgovine in urade in počivajo. Poletna vročina je znosna zaradi hladnejšega morja, od koder piha rahel veter in blaži vročino.

Zimzelena subtropska vegetacija se je prilagodila na visoke maksimalne temperature, ki julija in avgusta presegajo v povprečju 30 °C.

Iz preglednice je razviden višek padavin v pozni jeseni ter pozimi, v poletnih mesecih pa pade le dobra desetina vseh letnih padavin. Povprečne maksimalne temperature polet-

nih mesecev so blizu 30 °C ali več, najhladnejša meseca pa sta februar in januar. Povprečne temperature morske vode le v avgustu in septembru presegajo 25 °C.

Preglednica 1: Mesečna povprečja na Malti za množino padavin, maksimalne in minimalne temperature zraka in povprečne mesečne temperature morja.

Meseci	Padavine (mm)	Maks. T (°C)	Min. T (°C)	Temp. morja (°C)
Januar	90,1	15,1	9,5	14,5
Februar	60,8	15,3	9,3	14,5
Marec	44,7	16,5	10,2	14,5
April	24,0	18,8	11,9	16,1
Maj	8,9	23,1	15,1	18,4
Junij	3,8	27,4	18,6	21,1
Julij	0,9	30,2	21,2	24,5
Avgust	8,8	30,6	21,8	25,6
September	40,4	27,8	20,4	25,0
Oktober	123,6	23,8	17,2	22,2
November	76,8	20,0	13,9	19,5
December	100,2	16,6	11,1	16,7

Vegetacija je po razprostranjenosti revna, saj jo mnogokje prekinja kamenje in skalovje. Tisočletno krčenje je povzročilo izginotje gozda. Britanci so v 19. stol. posekali več deset tisoč oljk, da bi na istih površinah gojili bombaž. Arabci so na Malti uvedli kolo za črpanje vode, ki je omogočalo umetno namakanje, vpeljali so gojenje bombaža, ki je bilo glavna gospodarska dejavnost do 20. stoletja. Gojili so tudi limone in fige. Ohranjeno slikovno gradivo priča, da je bilo otočje veliko bolj zeleno. Pokrajina naj bi bila celo tako zelena kot je danes na najbližjem otoku, na Siciliji.

Delčki preteklosti soustvarjajo sedanjost. Po ohranjenih pripovedih je okoli leta 6000 pr. n. št. (čas mlade kamene dobe, neolitika) ena od sicilijanskih kmečkih družin zapustila svoje stalno bivališče in se preselila na otoke južno od Sicilije. S seboj so vzeli domače živali, vreče semen in kamnito orodje. S priseljevanjem še drugih Sicilijancev pa so nastala prva majhna naselja na otoku. Novoselci so se na Sicilijo občasno še vračali, kajti potrebovali so železo, ki ga v novi deželi niso našli. Oto-

ki so bili takrat poraščeni z gozdom, prst je bila rodovitna, preživljali so se z lovom in ribolovom. Po 2000 letih od prve naselitve so na otok prijadrali novi naseljenci, ki so poznali že svinec. Zaradi suše, lakote, epidemij in državljanskih vojn naj bi prvi priseljenci izumrli. Verjetno je ljudstvo izumiralo počasi, domnevajo pa, da izčrpana prst ni omogočila zadovoljivega obnavljanja prebivalstva.

Medtem ko so bili staroselci miroljubni kmetovalci, so bili novi naseljenci vojaško usmerjeni. Uporabljali so puščice iz obsidiana in bronaste sekire, razen tega so skrbno izbirali mesta, kjer so si postavili naselja. Bili so pastirji in niso gradili templjev, kot njihovi predhodniki, temveč so stare templje uporabljali za pokopališča. Pokojnike so sežigali in njihov pepel hranili v ruševinah templjev. Od naselbin prvih priseljenecv ni ostalo prav nič.

Feničani so bili pomorsko ljudstvo iz vzhodne Sredozemlja. Na Malti so se ustavili okrog

Slika 2: Cvetovi hibiskusa poživljajo na sušo prilagojeno rastlinstvo (foto: A. Vovk Korže).

Slika 3: Opuncije rastejo kot živa meja med posameznimi parcelami. Ne le, da ozelenijo kamnito pokrajino, branijo tudi prst pred vetrovnim odnašanjem (foto: A. Vovk Korže).

leta 850 pr. n. št., kar so jim omogočila naravna пристanišča. Prav takšna, varna pristanišča so potrebovali. Ustavili so se na obalah, le redko so se naselili v notranjosti. Navezovali so stike z domačini in se z njimi pomešali. S procesom medsebojnega povezovanja, ki je trajal več stoletij, se je oblikovalo novo ljudstvo. Ostanke, ki pričajo o naseljenosti Feničanov tudi v notranjosti otočja, so našli v Rabatu in Valeti. Gojili so oljke in nadaljevali tekstilno tradicijo.

Tri punske vojne med Kartažani in Rimljani so trajale več kot 100 let. Takrat sta otoka Malta in Gozo postala del rimskega imperija in Malti je pripadla pomembna vloga pri nadziranju Sredozemlja. Rimljani so na Malti zgradili mesto Melita in otoku dali ime Malta. Mesto je bilo zgrajeno na ruševinah starejšega punskega naselja, kjer se danes nahaja mesto Rabat (Mdina), na Gozu pa mesto Victoria. Pri izkopavanju so našli malo ostankov, saj sta bili mesti od rimskih časov naprej stalno poseljeni, zato je mnogo mozaikov ostalo pod temelji današnjih hiš.

Kršćanstvo se je na Malti razširilo po letu 60, ko je sv. Pavel na poti v Rim doživel brodolom. Na Malti je ostal tri mesece in spreobrnil ljudstvo v krščanstvo. Ta vera je tudi danes najmočnejša na malteškem otočju. Na sv. Pavla spominjajo krajevna imena, kot sta St. Paulus Islands in St. Paulus Bay, kjer naj bi sveti Pavel ob prihodu pristal.

Malteško otočje so zasedli v 10. stol. Arabci, vendar posledice njihove zasedbe niso tako očitne kot v deželah severne Afrike. Zgodovinski viri kažejo, da se je tri četrtine Maltežanov izreklo za pripadnike islamske vere, toda le navidezno, kajti našli so samo ostanke ene mošeje.

Malteški vitezi. Najbolj je na življenje na otočju vplival malteški viteški red. Ne le, da so povsem spremenili mesto in zgradili mogočno trdnjavo v današnji Valeti, temveč so bili predstraža krščanstva proti osmanskemu cesarstvu.

Beli križ na črnih oblačilih je bil prvotno znak skupine, ki se je sama zavezala varovati bolne romarje v sveti deželi. Bili so znani negovalci v bolnišnici Sv. Ivana v Jeruzalemu in leta 1113 ustanovili svoj red. Čutili so se dolžne varovati romarje na poti k njihovem cilju, zato so se oborožili in imenovali vitezi. Po letu 1291 so jih osmanski Turki pregnali iz svete dežele in naselili so se na Rodusu. A tudi od tam so jih pregnali in šele čez sedem let popotovanja so dobili od cesarja Karla V. priložnost in se naselili na Malti. Leta 1530 so se naselili, misleč, da bodo tu samo začasno, saj so se želeli čimprej vrniti na Rodos. Ljudje so od vitezov pričakovali, da jih bodo zavarovali pred turškimi napadi. Gradili so obzidja okoli mest in se naseljevali le za njimi, kjer so se počutili varne in šele z zmanjšanjem nevarnosti napadov so se naselili tudi zunaj obzidij. Nekateri bogati Maltežani so zgradili svoje vile tudi daleč stran od mest. Valeta je glavno mesto republike Malte, je upravno in gospodarsko središče. V mestu, ki leži na majhnem polotoku, živi nekaj več kot 9000 ljudi. Živahno je v turistični sezoni, sicer se domačini iz Valeta izseljujejo. Balkoni in dekorirana izbočena okna so orientalska dediščina.

Zaradi strateške lege je bila Malta pomorska baza francoskega in britanskega imperija. Po prihodu Napoleona (1798) so Maltežani na pomoč poklicali angleško floto. Od sredine 19. stol. do 1964 so bili otoki kolonija Velike Britanije. V drugi polovici 19. stol. so doživeli hiter razcvet pomorske trgovine in postali zatočišče glavne flote britanske mornarice. Z odprtjem Sueškega kanala je Malta dobila osrednje

mesto v Sredozemlju. V drugi svetovni vojni so otok močno prizadeli bombni napadi, ki so uničili na tisoče hiš.

Neodvisnost je Malta dosegla 21. 9. 1964 znotraj Commonwealtha in se čez deset let proglasila za republiko. Danes si prizadeva za članstvo v EU s prilagajanjem evropskim zahtevam. Maltežani zagotovo brez tujih denarnih sredstev ne bi uspeli dvigniti življenjske ravni na stopnjo, kakršna je danes.

Maltežani so nasledniki priseljencev in osvajalcev. Na malteškem otočju je l. 1999 živel okrog 381.603 ljudi (2), toda v poletni sezoni se število podvoji. Po gostoti naseljenosti spada med gosteje naseljene države, saj na km² živi 1300 ljudi. Letna rast prebivalstva znaša 0,49 % (l. 1999), k temu prispeva 3,6 % naravni prirastek in 1,24 % migracije. Pričakovana življenjska doba je 77,7 let, in sicer za ženske 80,2 let in za moške 75,4 let. Starostna struktura kaže normalno porazdelitev po starostnih obdobjih, zanimivo pa je, da je v starosti

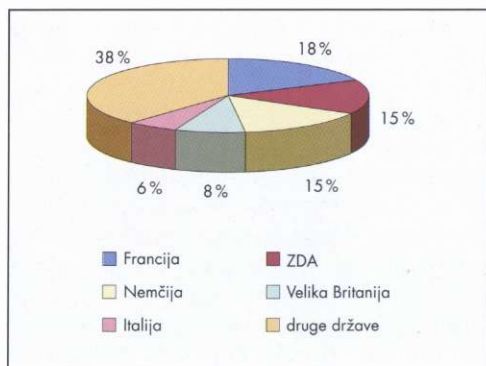
od 0 do 64 let več moških kot žensk in da se to razmerje spremeni v prid žensk šele po 65. letu (2).

Kot rezultat prebivalstvenega mešanja je iz semitskih, latinskih in rodsko-grških potez nastala mešanica, ki jo poosebljajo Maltežani s svojim značajem. Po naravi so zelo prilagodljivi. Govorijo malteški jezik, ki za nevajeno uho zveni kot arabščina. Toda to je le prvi občutek. Jezik je mešanica arabščine in italijanskih besed. Je semitskega izvora, kar se kaže v uporabi latinskih pismenk. Arabščina je dala malteškemu jeziku več svojih besed tudi zato, ker so številne sicilijanske besede prav tako arabskega izvora. Uradna jezika sta malteščina in angleščina, pogosto uporabljajo tudi italijanščino. Prebivalstvo je pretežno rimskokatoliške vere.

Temeljne gospodarske značilnosti Malte. Zanimivo je, da sta najpomembnejša naravna vira Malte kamen apnenec in sol, kar je posledica nastanka in sestave tega otočja sredi Sredozemskega morja ter dolgih vročih

Slika 4: Turistično najbolj obiskan otok Malta pritegne s svojo kulturno dediščino in naravnimi lepotami raznovrstne obiskovalce (foto: A. Vovk Korže).

Slika 5: Države, v katere Malta največ izvažja.

poletij. Prevladujoča apnenčasta sestava površja in zelo plitve prsti vplivajo na to, da na Malti pridelajo le 20 % hrane, ki je potrebujejo, ostalo uvažajo. Obdelovalnih površin je 38 %, od tega jih 3 % stalno umetno namakajo. Otočje ima tudi omejene vire pitne vode. Vedno več je pridobivajo s procesom desalinizacije. Nimajo domačih virov energije, razen sončne energije, ki pa je statistika ne prikazuje kot pomemben vir energije. Po podatkih za leto 1996 je znašala proizvodnja energije 1.425 bilijonov kWh, vso energijo so proizvedli doma (torej je nič ne uvozijo in nič izvozijo), po virih energije pa je na prvem mestu fosilno pridobljena energija (v termocentralah 100 %), drugim virom, kot so vodni, nuklearni in drugi pa ne pripisujejo vidnega deleža (2).

Po BDP spada Malta med manj premožne države EU. Leta 1998 je BDP znašal na prebivalca 13.000 \$, letna rast BDP pa 4 %. Po sektorjih ustvarja največji delež BDP turizem s storitvenimi dejavnostmi in sicer 71 %, industrija 26 % in kmetijstvo 3 %. Letna stopnja inflacije je 2,8 %. V javnih službah je zaposlenih 34 % zaposlenih, v drugih službah 32 %, v industriji in gradbeništvu 22 % ter v kmetijstvu le 2 %. Najpomembnejše panoge industrije so turistična, elektronska, gradnja in popravilo ladij, gradbeništvo, proizvodnja hrane in pijače, tekstilna, obutvena, oblačilna ter tobačna.

Med kmetijskimi proizvodi so iz Malte poznani paradižnik, cvetača, grozdje, pšenica, ječmen, krompir, citrusi, rezano cvetje, zeleni poper

in pa svinjina, mleko, perutnina in jajca. Gozdov na Malti ni.

Primerjava izvoza in uvoza pokaže, da je gospodarstvo precej odvisno od sodelovanja s tujimi državami, saj je uvoz večji od izvoza. Tako izvažajo le stroje in transportno opremo, uvažajo pa tudi stroje in transportno opremo ter industrijske izdelke, hrano in pijačo ter tobak.

Iz večjih evropskih držav in ZDA Malta tudi največ uvažja, tretjina uvoza pa odpade na druge države. Po podatkih Gospodarske zbornice Slovenije Malte ni med slovenskimi zunanjetrgovinskimi partnericami.

Več sto let je moralo miniti, da je otočje prenehalo biti odvisno od vojaških interesov, strateške lege in pomembnih posameznikov. Z željo, povezati se s svetom, razviti skrite potenciale in razkriti lepote nekdanjega kopenskega mostu med Afriko in Evropo, se gospodarstvo republike Malte približuje evropskemu. Številne novogradnje in posegi škodujejo izgledu pokrajine, ki jo le tu in tam še ni predrugačil človek.

1. Azzopardi A. E. 1995: *Malta und seine Inseln*. Plurigraf, Narni – Terni.
2. Central Intelligence Agency. *The World Factbook 2000*. Medmrežje: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/mt.html>. 23. 7. 2000.
3. *Encarta World Atlas 98*. Microsoft Corporation.
4. *Gospodarska zbornica Slovenije, Statistični urad RS, Gospodarski kazalci*, avgust 2000.
5. *Malta 1994: Dežele in ljudje*. Mladinska knjiga. Ljubljana.
6. *Malta mit Gozo, 1995: Polyglott – Reiseführer*. Polyglott – Verlag. München.
7. *Malta Network Resources*. Medmrežje: <http://www.maltanetworkresources.com/malta.gif>. 23. 7. 2000.
8. *Svet v žepu, 1997. Malta*.